

Hallberg, Pekka, Tuomo Martikainen, Jaakko Nousiainen ja Päivi Tiikkanen: *Presidentin valta. Hallitsijanvallan ja parlamentarismien välinen jännite Suomessa 1919–2009*. Helsinki: WSOY, 2009, 432 s.

Mitkä tilanteet ja olosuhteet ovat vaikuttaneet presidentin asemaan suomalaisessa päätöksentekijärjestelmässä? Mitkä ovat kulloinkin olleet presidentin vallankäytön pääasialliset välineet? Millainen on ollut se toimijoiden verkosto, missä presidentti kunakin aikana on operoinut? Näihin kysymyksiin vastataan Pekka Hallbergin, Tuomo Martikaisen, Jaakko Nousiaisen ja Päivi Tiikkasen kirjassa *Presidentin valta*. Kirjan painopiste fokusoituu siihen, miten presidentit ovat kyenneet omalla aikanaan vaikuttamaan maamme suurten kansallisten kysymysten ja ongelmien ratkaisemiseen.

Kirjan varsinaisesta kirjoittamistyöstä ovat vastanneet tekijäjoukon varttuneet konkarit Hallberg, Martikainen ja Nousiainen. Päivi Tiikkanen toimi hankkeen tutkijana puoleltoista vuoden ajan kooten eri presidenttien toimintaan liittyvää aineistoa ja jäsentäen niitä taustakuvausiksi, joita apuna käyttäen konkarikolmikko on kirjan kirjoittanut. Kirjan lopussa on lisäksi professori Mikael Hidénin kirjoittama runsaan 30 sivun juridinen katsaus tasavallan presidentin asemaan Suomen oikeusjärjestelmässä.

Kirjassa tarkastellaan presidenttien asemaa Suomen poliittisessa järjestelmässä K.J. Ståhlbergin presidenttikaudesta alkaen Tarja Halosen toiseen presidenttikauteen asti. Aiheen tarkastelu etenee kronologisesti. Presidentin kulloisenkin aseman ja roolin perusteella tekijät jakavat maamme itsenäisyyden ajan viiteen eri vaiheeseen. Näille kausille kirjoittajat ovat antaneet seuraavat nimet: 1) muotoutumisvaihe, 2) kriisivaihe, 3) vakiintuneisuuden (vahvan

presidenttiyden) vaihe, 4) vanhasta irtaantumisen vaihe ja 5) uudelleen muotoutumisen vaihe. Ensimmäiseen kauteen sijoittuvat Ståhlbergin, Relanderin ja Svinhufvudin presidenttikaudet, toiseen Kallion, Rytin ja Mannerheimin, kolmanteen Paasikiven ja Kekkonen, neljanteen Koiviston ja viidenteen Ahtisaaren ja Halosen presidenttikaudet.

Kirjan punaisena lankana on kuvata hallitsijanvallan ja parlamentarismien välistä jännitettä ja sitä, miten perustuslaillinen kehitys, poliittinen kulttuuri, erilaiset tilannetekijät ja poliittisten johtajien persoonalliset ominaisuudet ovat kulloinkin vaikuttaneet tähän jännitteeseen sekä presidentin ja parlamentaaristen laitosten välisen vallanjaon vaihteluihin.

Aiheen kronologisesta tarkastelutavasta huolimatta kirja ei ole tavanomainen historiatieteellinen tutkimus. Kirja on valtio-opillinen tutkimus, jossa kuvataan ja analysoidaan presidentin asemaa ja sen muutosta poliittisessa järjestelmässä. Aineistonaan kirjoittajat hyödyntävät ensisijaisesti sekundaarilähteitä: Suomen politiikasta ja poliittisesta historiasta jo ilmestyneitä tutkimuksia ja muistelmateoksia, joiden tietoja kirjoittajat jäsentävät ja tulkitsevat hallitsijanvallan ja parlamentarismien välisen jännitteen viitekehyksestä. Arkistolähteisiin perustuvia uusia yllättäviä tietoja kirjasta ei löydy, mutta kokeneet kirjoittajat antavat hyvän yleiskuvan presidentin aseman kehityksestä maamme poliittisessä elämässä.

Kirjassa hyödynnetään kahta uutta aineistoa. Ensimmäinen niistä on Tiina Hiltusen pro gradu - tutkielmaa varten Helsingin yliopistossa koottu aineisto tasavallan presidenttien uudenvuoden puheista. Tästä aineistosta on kirjaan koottu kustakin presidentistä lyhyt tietoisuus, jossa esitellään presidentin puheiden retorisia tyylejä. Toinen primaariaineisto on tasavallan presidentin kanslian ylläpitämästä vierailukalenterista presidentti Ahtisaaren ja presidentti Halosen ajalta koottu presidenttien päivittäisiä vierailuja ja esiintymisiä raportoiva aineisto. Sen avulla tekijät kuvaavat Ahtisaaren ja Halosen toisistaan poikkeavaa profiloitumista esiintymisareenoiden ja puheiden aihepiirien valinnassa. Ahtisaari esiintyi kansainvälisillä areenoilla suhteellisesti enemmän kuin Halonen. Halonen taas on käsitellyt puheissaan Ahtisaarta enemmän kansalaisyhteiskuntaan ja sen toimintaan liittyviä asioita.

Työtä väljästi ohjaavia käsitteitä tekijät ovat ottaneet muutamista Amerikan Yhdysvaltojen presidentin asemaa käsittelevistä tutkimuksista. Kirjan teoreettinen viitekehys on ideoitu Louis Fisherin (2007), Samuel Kernellin (2007), Richard Neustadtin (1980) ja Stephen Skowronekin (1997) USA:n presidenttien asemaa käsittelevien tutkimusten pohjalta.

Sen sijaan tekijät eivät käytä ajattelun virikkeinä tai vertailukohteina tasavaltaisia parlamentaarisesti hallittuja maita koskevia tutkimuksia. Niiden valtasuhteet ja valtasuhteiden dynamiikka ovat erilaisia kuin presidenttivaltaisissa järjestelmissä. Maailmassa on noin 50 sellaista parlamentaarista demokratiaa, joissa pääministerin johtaman, kansanedustuslaitokselle parlamentarisessa vastuussa olevan hallituksen lisäksi maassa on määrääjäksi tehtävänsä valittava presidentti. Presidenttien valtaoikeudet vaihtelevat maasta toiseen ja ajanjaksosta toiseen. Toisessa ääripäässä ovat puhtaat parlamentaariset järjestelmät, joissa

presidentti on vain seremoniallinen keulakuva. Toisessa ääripäässä ovat presidenttivaltaiset parlamentaariset järjestelmät, joissa presidentillä on laajat itsenäiset valtaoikeudet muun muassa lainsäädännössä, hallitusten nimittämisessä ja erottamisessa sekä kansanedustuslaitoksen hajottamisessa ja uusien vaalien määräämisessä, ja hallitus on selvästi alisteinen presidenttiin nähden. Ääripäiden väliin sijoittuvat maat, joissa pääministeri on hallituslaitosten tosiasiallinen johtaja, mutta myös presidentillä on itsenäisiä valtaoikeuksia.

Näiden variaatioiden kirjoa on vertailevan politiikan tutkimuksen otteella viime aikoina runsaasti tutkittu (esim. Maurice Duverger 1980, Matthew S. Shugart ja John M. Carey 1992, Juan J. Linz ja Arturo Valenzuela 1994, Robert Elgie 1999 ja 2008 ja Margit Tavits 2009). Alan tutkimuksen lisääntymiseen on vaikuttanut sekä Itä-Euroopan maiden demokratisoituminen että parlamentaarisesti hallittujen maiden lukumäärän kasvu. Tutkimusten yhtenä keskeisenä juonteena on ollut tutkia juuri sitä, minkälainen on presidentin ja kansanedustuslaitokselle vastuunalaisen hallituksen välinen tosiasiallinen vallanjako ja missä määrin valtiösääntöiset tekijät, puoluejärjestelmän tyyppi ja muut poliittisen järjestelmän piirteet selittävät presidentin ja parlamentaaristen laitosten välistä vallanjakoa ja niiden välisiin suhteisiin liittyviä jännitteitä.

Tämän alan vertaileva tutkimus olisi antanut Presidentin valta -kirjan kirjoittajille teoreettisesti relevantimpia ja empiirisesti käyttökelpoisempia välineitä presidentin ja parlamentarismin välisen jännitteisen suhteen ja siinä ilmenneiden muutosten kuvailulle ja selittämiselle. Amerikkalais-tyyppistä presidenttivaltaista järjestelmää koskevat teoriat eivät anna välineitä eritellä esimerkiksi sitä, millä tavalla presidentin aktivismi poliittisessa johtajuudessa tai presidentin vaalitavan erilaiset vaihtoehdot vaikuttavat parlamentaaristen hallituslaitosten dynamiikkaan. Ne ovat kuitenkin keskeisiä kysymyksiä kun tarkastellaan presidentin valtaa parlamentaarisesti hallitussa maassa. Myös EU-jäsenyyden vaikutusta presidentin valtaan olisi luontevaa tarkastella tasavaltaisia parlamentaarisia demokratioita vertailevasta näkökulmasta.

HEIKKI PALOHEIMO
